

kommunalstämman med direktdemokrati. Men eftersom de flesta medborgarna inte deltog på stämman, sågs den av socialdemokraterna som ineffektiv och odemokratisk. Socialdemokraterna ville istället införa representativ demokrati i de kommunala församlingarna, vilket resulterade i att kommunalpolitiken blev partipolitiserad. Detta sågs, framförallt i de små landsortskommunerna, som ett brott mot den tidigare traditionen, som otillbörlig splittring där man av tradition uppfattat enheten som något överordnat. På detta sätt fick en lokal politisk kultur ge vika för ett bredare allmänintresse.

Ett problem, när socialdemokraterna ute i kommunerna skulle omsätta partiets intentioner och lämna den sparsamhetskultur som tidigare präglat kommunalpolitiken och uppmanades att tänka expansivt, var att de förtroendevalda var dåligt skolade. Och upplevelsen av bristande kommunalpolitisk kompetens var något som skapade dåligt självförtroende hos de lokala socialdemokraterna, skriver von Essen. Trots att de hade majoritet i kommunen var det inte ovanligt att den lokala högermannen i kraft av erfarenhet och kompetens satt kvar i många år som kommunalnämnsordförande.

Den gamla andan, som präglade kommunalpolitiken, där varje större utgift skulle gagna det stora flertalet och där det tidigare fanns ett krav på 2/3 majoritet för att genomföra större reformer, gjorde att det var svårt att börja tänka expansivt. Och det fanns en rädsla för att dra på sig kritik från borgerligt håll för att vara slösaktig. Detta gjorde att de socialdemokrater som valdes in i de kommunala församlingarna möttes av ett permanent samlingsregerande och kompromissande, vilket konserverade gamla traditioner. Samregerandet på lokalnivå hade sin motsvarighet i folkhemsretoriken på nationell nivå. ”Klasskampsretorik fick lämna plats för folkhemsretorik”, skriver von Essen. Folkhemstanken ledde mot nationell enhetssträvan. Kommunalpolitiken miste sina visionära drag till förmån för realpolitiska hänsyn.

För att råda bot på den bristande kompetensen och lära sig tänka expansivt och modernisera kommunerna, skapade socialdemokraterna en kommunal informationsavdelning. Genom denna organisation spreds information om hur andra kommuner gjorde och hur man kunde göra. Det var ett omfattande ”normeringsarbete” där en central politisk kultur möter en lokal där upplysning och uppfostran blev medlet att forma kulturell hegemoni. Man skolades in i nya tankar och handlingsmönster. I denna normeringsprocess skapades ute i kommunerna de verkliga samhällsingenjörerna. Det var de som satt i olika kommunala nämnder och fattade beslut om ga-

tor, elektrifiering, avlopp, införande av skolbespisning etc. samt omsatte centrala politiska intentioner. Dessa samhällsingenjörer sågs som det moderna samhällets energiska och dugliga företrädare.

Att vara ”kunnig” var en dygd. Det vara bara de allra främsta partimedlemmarna som skulle representera allmänheten och det innebar att följa med och vara medveten om utvecklingen och sätta sig in i det nya. Och man skulle alltid vara villig att lära sig något nytt. Man fick inte bli en rutinmänniska. Att vara självbelåten var något djupt negativt. De politiska intentionerna måste omskapas i handlingar. Det gällde att ha mod att genomföra förändringarna.

Slutligen skulle kommunalmannen ha ansvarskänsla för sitt uppdrag och förstå att man var en offentlig person. Det innebar att man tog alla sina uppgifter på allvar, man fick inte förfalla till att bli en ”voteringsmaskin”. I alla sammanhang, offentliga som privata, skulle man vara ett föredöme. von Essen benämner dessa dygder som ”samhällstjänarideal”. Det kommunala uppdraget var en ära som förpliktigade till förebildligt leverne.

Jan Fredriksson, Helsingborg

Eva Silvén: *Bekänna färg. Modernitet, maskulinitet, professionalitet*. Nordiska museets förlag, Stockholm 2004. 243 s., ill. English summary. ISBN 91-7108-493-2.

Bekänna färg är den associationsrika titeln på Eva Silvén avhandling om måleriets fält. Underrubriken – modernitet, maskulinitet, professionalitet – ger en fast riktningssamtygelse om de tematiska utgångspunkterna. Studien riktar uppmärksamheten mot färgen som material, målaren som aktör och måleriet som praktik. I empiriskt fokus står ett par målare som Silvén följde i ett år i samband med renoveringen av Enskede skola i Stockholm.

Två syften formuleras. Det ena är ”att belysa färg och måleri som ett ständigt tolkat och omtolkat materiellt, kulturellt och socialt fenomen, eftersom det har makt att skapa och förändra människors villkor och möjligheter”. Det andra är ”att analysera och gestalta renoveringen av Enskede skola i Stockholm mot bakgrund av de förutsättningar som genereras av verksamhetsfältets relationer och skilda sätt att förhålla sig till det förlutna” (s. 14).

Med verksamhetsfält menar Silvén socialt fält i Pierre Bourdieus mening, dvs. ”ett system av relationer mellan positioner besatta av specialiserade agenter och institu-

tioner som strider om *något* för dem gemensamt". Detta något, som alltså är stridens föremål, är i det här fallet färgen. Det är denna som aktörerna strider om att få definiera, praktisera och bedöma. Aktörerna är branschen, dvs. de professionella målarna, måleriföretag, arkitekter och färgproducenter men även amatörerna eller hemmålarna och den antikvariska byggnadsvården.

Detta fält, och det är en central utgångspunkt, genererar konflikter, inte minst i olika aktörers perspektiv på det förflutna. Silvén väljer att arbeta med tre principiella perspektiv på verksamhetens historiska arv: att integrera, separera eller rekonstruera det förflutna. Förhållningssätt är i denna mening lika med diskurs, dvs., "ordningar, tankesystem eller föreställningsvärldar med normativa anspråk" (s. 15). Diskurs definieras inte endast som tal och språk utan också som handlingar eller praktiker – materiella, kroppsliga och estetiska. Måleriet beskrivs som ett socialt maktfält för motstridiga diskurser. Genom att betrakta det som ett sådant fält avser Silvén att "synliggöra" färgen och dess skiftande betydelser.

Diskursbegreppet leder resonemanget vidare till begreppet makt. Silvén har valt att betrakta makt, i enlighet med Foucault, som en social relation som utövas i praktiker, tal, handlingar etc. Maktutövning förutsätter motstånd. Liksom makt är motstånd lokaliserat till punkter snarare än centrum utifrån vilka makten strålar. Silvén söker efter sådana punkter, efter situationer och praktiker där maktrelationer kommer till konkreta uttryck och där olika sanningar möts, accepteras eller avvisas.

För att studera måleriet introducerar Silvén begreppen integration, separation och rekonstruktion. Med ett måleri präglad av integration menas här en verksamhet som tar emot nya tankar och tekniker successivt och inordnar dem i existerande sociala system, estetiska konventioner och etablerade aktiviteter. Det integrerade måleriet framställde sitt förflutna i termer av kontinuitet och man utvecklade alltmer komplicerade estetiska och tekniska normer.

Efter andra världskriget skulle måleriet snarare komma att präglas av separation från sitt eget förflutna. I en alltmer industrialiserad byggprocess kom det integrerade måleriets verkstad att ersättas av en byggbod och flera moment förlades utanför byggplatserna i industrilokaler. Prefabricerade färger och rullar skapade förutsättningar för amatörer. Expertstyrning och arbetsdelning skapade vid sidan av prefabrikation ett nytt måleri, vars förhållande till sitt eget förflutna alltså präglades av diskontinuitet och separation.

Året efter miljonprogrammet, 1975, utropades byggnadsvårdsåret. Med erfarenheterna av s. k. saneringar etablerades en rörelse för bevarande. Husen skulle inte endast få leva utan också andas, vilket pekade mot traditionella färgtyper i kontrast till nya, täta plastfärger. Rullen blev även i detta sammanhang en viktig symbol, dock i negativ mening. Byggnadsvården och ideal som knöts till tiden före kriget framstod som föredömliga och alternativa. Detta kan kallas rekonstruktionens måleri.

Med dessa tre teman skapas inte bara ett verksamhetsfält utan också ett laddat spänningsfält med konflikter om färg som hot eller räddning, med konflikter mellan akademiker, hantverkare och byggnadsjobbare, skilda estetiska ideal, proffs och amatörer, män och kvinnor.

Avhandlingen koncentreras empiriskt till en grupp målare som representerar det Silvén kallar separationens måleri. Hon följer, samtalar med och iakttar dem under ett år, 1993. Hon möter en av män dominerad arbetsplats. Målarna framställs som en ganska fri yrkesgrupp, som under sitt ackord själva kan styra sitt arbete. De har dessutom en tämligen tacksam roll på bygget eftersom deras arbetsinsats är den som syns och är tilltalande att se på.

Men hur uttrycker man professionalitet i ett yrke som alla säger sig kunna? Silvén lägger tonvikt vid själva görandet, vid målandet. Man blir professionell målare genom det man gör, dvs. hur man rör sig och hur man hanterar verktyg och material. Kroppen används som verktyg, händer känner av ytors kvalitet. Kroppens rytmiska och effektiva rörelser och utförande blir ett sätt att uttrycka professionalitet. Och verktygen blir en del av kroppen, som en förlängning av den. Universalverktyget stålspackeln finns t.ex. alltid tillhands, som en extra kroppsdel. Även om amatörer kan måla med i bästa fall jämförbara resultat har proffsen ett sätt att göra måleriet som skiljer dem från amatörerna.

Via en kvinnlig dekorationsmålare tillsätts kontrastvätska till byggnadsmålarnas maskulinitet. Dekorationsmåleriet skapar en helt annan social och fysisk miljö. Det är inte lika fysiskt krävande och den kvinnliga dekorationsmålaren menar dessutom att det kräver mer av konstnärlighet och kreativitet än byggnadsmåleriet. Silvén menar dessutom att byggnadsmåleriets "talking av maskulinitet och professionalitet" inte bara har avvisat kvinnor utan också gallrat bort manliga målare som inte trivts med ackordsarbete, de fysiska kraven, "bodjargongen" och arbetsuppgifterna.

Avhandlingen avslutas med att undersökningen förs fram i vår egen tid. Vad hände med målarna som var med

i Enschede? Vilka skillnader och likheter finns mellan arbetsplatserna då och nu? Det mesta var sig likt, men måleriet har försökt profilera sig som en del av den växande upplevelseindustrin. Miljöfrågorna har blivit viktigare, målarens, husets, naturens, brukarens hälsa är svåra att passera okommenterad. Mannen är dock fortfarande norm även om branschen delvis och ibland talar ett annat språk.

Bekänna färg är en omfattande avhandling. Den är väl och rikligt illustrerad och dessutom vackert formgiven. Omfånget hade dock kunnat komprimeras något om de teoretiska utgångspunkterna hade följts konsekvent. Silvén närmar sig sitt studieobjekt och söker betydelser ur det från flera olika håll. Det är på ett sätt tilltalande. Men det ökar svårigheten att fördjupa sig i ingångarna och begreppen. Begreppsapparaten är välfunnen och relevant för studiens uppgift. Men sammantaget kunde den ha använts mer, inte minst genom att i högre grad uttalat ha konfronterats med fältobservationerna. Silvén analyserar t.ex. framgångsrikt konflikterna mellan de olika diskurserna men säger inte mycket om rörligheten inom dem, vars stabilitet tycks ingå i studiens förutsättningar. Undersökningen hade vunnit på fördjupning avseende de – rimligen – olika sätt man kan vara maskulin i den del av måleriet som Silvén främst riktar sitt intresse mot, dvs. separationens.

Ytterligare ett begrepp som introduceras i inledningen och som pockar på uppmärksamhet är ”motståndspunkter”. Silvén ger ett bra exempel i en konflikt som uppstod kring färgtypen äggoljetempera. Denna färg beskrivs både som ett slagträ i kampen om färgens fält, men kan också ses som ett slagfält eller motståndspunkt för denna kamp. Att arbeta med äggoljetempera, säger en informant, är som att jobba i en hönsgrädd. Han menar då inte i första hand att organisationen på bygget skulle vara dålig utan att sammanhanget domineras av kvinnor och att associationsbanorna går mot hem och hantverk, natur, självhushållning och reproduktion, dvs. allt sådant som det moderna måleriet inte representerar.

Jag saknar också en källkritisk diskussion. Eva Silvén redovisar och reflekterar ingående över hur fältarbetet har gått till. Men hur källorna har värderats i forskningsprocessen, vilken halt de håller och vilka problem och möjligheter de har, lämnas utan kommentarer. Det är en diskussion som borde föras i alla etnologiska avhandlingar och särskilt i sådana som i likhet med *Bekänna färg* bygger på många olika slags källor.

Styrkan i avhandlingen ligger i, på ett övergripande plan, att den anvisar flera goda ingångar för att beskriva

och analysera ett yrke, en bransch eller en verksamhet. Det tillämpade fältbegreppet inkluderar detta och mer därtill. Yrket eller verksamheten tillåts aldrig stå ensamt i avhandlingen utan relateras alltid till något annat utanför sig självt. Avhandlingen tar dessutom begreppet diskursiva praktiker på allvar, söker efter och använder dem för att förstå vad maskulinitet, modernitet och professionalitet kan vara och betyda. Det är bra, föredömligt och ett viktigt bidrag, inte endast till det som ibland kallas arbetslivsforskning utan också till museibranschen.

I klassisk etnologisk anda riktar avhandlingen intresset mot en ganska vardaglig och tyst verksamhet, byggnadsmåleriet, och beskriver och analyserar de konflikter som bär upp fältet. Det är värdefullt i sig, men ger dessutom ett bidrag till kunskapen om 1900-talets arkitektur- och bebyggelsehistoria.

Slutligen vill jag också understryka avhandlingens perspektiv på historiebruk. Det förflutna är ständigt närvarande i diskussionen. Historien dyker upp uttalat framförallt i passagen om måleriyrkets museum som Silvén tolkar som ett definitivt tecken på det separerade måleriets konsolidering. Men bruket av historia följer också som en röd tråd genom hela avhandlingen. Historia är i denna mening inget som tickar på och som lämnas efter hand i en stadig och jämn utveckling. Historien är något man inom fältet återkommer till, förhåller sig till, slåss med, använder sig av och tar konflikt mot.

Lars-Eric Jönsson, Lund

Maria Andersson: *Arbetslöshet och arbetsfrihet. Moral, makt och motstånd*. Etnolore 28, Skrifter från Etnologiska avdelningen, Uppsala universitet, Uppsala 2003. 178 s., ill. English summary. ISBN 91-506-1678-1.

Det övergripande målet för Maria Anderssons avhandling är att försöka förstå hur arbetslöshet har formats och formas till att vara ett problem. Det gör hon genom att söka svar på frågor om vilka egenskaper arbetslösa tillskrivs i ett samhälle där lönearbete är norm. Hon försöker också söka sig bortom denna norm för att få syn på om det finns alternativa försörjningsmöjligheter och andra sätt att tolka arbetslöshet och förhålla sig till lönearbete. Hon kallar detta för ett inventerande förhållningssätt och det hon är på jakt efter är om det kan sägas finnas ett motstånd mot det normativa lönearbetet och därmed en möjlighet att inte betrakta arbetslöshet som